

تبیین جامعه‌شناختی قلدری سایبری در بین دانشجویان دانشگاه گیلان با تأکید بر تئوری کنش موقعیت‌مند

سیده معصومه شادمنفعت^۱، محمد مهدی رحمتی^۲

شناسه پژوهشگر (ارکید): ۳۰۷X-۳۰۸۹۱-۰۰۰۲-۰۰۰۰-۰۰۰۰

شناسه پژوهشگر (ارکید): ۶۶۳۰-۸۶۹۵-۰۰۰۲-۰۰۰۰-۰۰۰۰

چکیده

هدف اصلی این مقاله، بررسی چرایی درگیری کاربران شبکه‌های اجتماعی در قلدری سایبری با استفاده از تئوری کنش موقعیت‌مند است. بدین منظور با استفاده از نمونه ۳۸۰ نفری از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه گیلان که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند، مفروضه‌های تئوری کنش موقعیت‌مند مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از آن است که خودکنترلی پایین (ضریب بتا: ۰/۱۸۰)، اخلاقیات پایین (ضریب بتا: ۰/۱۳۰)، بازدارندگی ادراک‌شده پایین (ضریب بتا: ۰/۰۹۰) و بستر اخلاقی انحرافی (ضریب بتا: ۰/۳۳۷) تأثیر معناداری بر مشارکت دانشجویان در قلدری سایبری دارند. همچنین، سطح تحصیلات (ضریب بتا: ۰/۰۹۷-)، سن (ضریب بتا: ۰/۱۱۶-)، وضعیت تأهل (ضریب بتا: ۰/۰۹۰-) و جنسیت (ضریب بتا: ۰/۱۲۴)، احتمال افزایش قلدری سایبری را ارتقا می‌بخشد. افزون بر آن، تمایلات کجروانه رابطه بستر مجرمانه و قلدری سایبری را تعدیل می‌کند.

کلمات کلیدی: تئوری کنش موقعیت‌مند، قلدری سایبری، دانشجویان دانشگاه گیلان

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی دانشگاه گیلان، ایران/ shamila.shadmanfaat@gmail.com

۲. دانشیار، عضو هیئت‌علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه گیلان. ایران/ mahdirahmati@guilan.ac.ir

مقاله علمی پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۷/۲/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۷/۶/۲۲

دوفصلنامه مسائل اجتماعی ایران، سال سیزدهم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، صص ۱۷۲-۱۴۹

۱. مقدمه و بیان مسئله

ارتباطات مدرن اکنون تقریباً به طور انحصاری بر فناوری‌های آنلاین متکی است که می‌توانند رفتارهای مخرب و انحرافی را تقویت کنند. نمونه بارز چنین رفتارهای انحرافی و نوپدید، قلدری سایبری^۱ است (دونات^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). قرار گرفتن مداوم در معرض فناوری‌های آنلاین و تعامل با آنها، صرف‌نظر از سهولت و راحتی که ارائه می‌دهند، کاربران را در معرض برخی از تعاملات آنلاین قرار می‌دهد که ممکن است در مقطعی ایمنی و بهزیستی عاطفی و روانی آنها را به خطر بیندازند (وی^۳ و همکاران، ۲۰۲۲). در یک تعریف کلی قلدری سایبری را می‌توان به عنوان رفتارهای خصمانه و پرخاشگرانه از طریق تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی (نرم‌افزارهای اینترنتی و گوشی‌های هوشمند) تعریف نمود که هدف آن آسیب و صدمه به دیگران است (کاماچو^۴ و همکاران، ۲۰۱۴).

این شکل از آزار و اذیت فرد یا گروه قربانی، با چهار ویژگی مهم یعنی عمل مشتاقانه^۵ (رفتاری که عمدی است نه تصادفی)، مکرر^۶ (قلدری و مزاحمت منعکس‌کننده الگوی رفتاری خاصی است که از رفتارهای نادر و منحصر به فرد متمایز است)، آسیب‌زننده^۷ (فرد و یا گروه هدف می‌بایست آسیب وارده را ادراک نماید) و انجام عمل با تکنولوژی‌های الکترونیکی چون رایانه، موبایل و دیگر وسایل الکترونیکی (استفاده از ابزارهای الکترونیکی این پدیده را از قلدری سنتی^۸ جدا می‌نماید) مشخص می‌گردد (پاچین و هیندوجا، ۲۰۱۳). پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که قلدری سایبری، مشکلات قابل توجهی را برای کاربران پلتفرم‌های آنلاین به‌ویژه دانشجویان ایجاد کرده است (برناردو^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۲). قلدری سایبری دارای پیامدهای روانی، رفتاری و احساسی، همچون کاهش نمرات تحصیلی، کاهش اعتماد به نفس، اضطراب اجتماعی، انزوای اجتماعی، خودزنی^{۱۱} و افسردگی (فودی^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۵؛ کائو^{۱۳} و همکاران، ۲۰۱۹) است و در موارد حاد به خودکشی قربانی نیز می‌انجامد (بایر^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۹).

1. Cyberbullying
2. Donat
3. Wei
4. Camacho
5. Willful
6. Repeated
7. Harm
8. Traditional bullying
9. Patchin & Hinduja
10. Bernardo
11. self-harm
12. Foody
13. Cao
14. Baier

فراوانی و شیوع پدیده قلدری سایبری در بین دانشجویان در تحقیقات خارجی به صورت کلی در بازه ۱۰ الی ۴۰ درصد متغیر بوده است (آبایدو،^۱ ۲۰۲۰). برای نمونه، شیوع قلدری سایبری در بین دانشجویان آمریکایی بین ۱۱ تا ۲۸/۷ درصد گزارش شده است (هیندوجا و پاچین ۲۰۱۰). بیش از ۲۰ درصد از دانشجویان تُرک، حداقل یک‌بار اذعان کردند که قلدری سایبری انجام داده‌اند (آکارسو^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). در مطالعه دیگری که توسط لی^۳ و همکاران (۲۰۲۱) انجام شد، ۱۶ درصد از دانشجویان کره جنوبی به انجام قلدری سایبری در طول تحصیلات دانشگاهی خود اذعان کرده‌اند.

با توجه به اینکه قشر جوان کشور به‌ویژه نوجوانان و جوانان بخش اعظمی از اوقات فراغت خود را در شبکه‌های اجتماعی می‌گذرانند و سبک زندگی آنلاین از محبوبیت بالایی در بین قشر دانشجویان برخوردار است، به‌گونه‌ای که بسیاری از آن‌ها در حوزه‌هایی چون خرید، بازی و یادگیری آنلاین فعال هستند (رسولی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ سطوح مواجهه و همچنین مبادرت به رفتارهای مخرب و آسیب‌زننده در پلتفرم‌های آنلاین در بین دانشجویان نیز بالاست (عطادخت و همکاران، ۱۳۹۹؛ آهنگر قربانی و همکاران، ۱۳۹۸). فراوانی قلدری و خشونت سایبری در بین دانشجویان ایرانی در پژوهش شادمفعت و همکاران (۲۰۱۸)، (۲۰۱۹) رقمی بالاتر از ۲۰ درصد برآورده گردیده است. در پژوهشی مشابه، علیوردی‌نیا و همکاران (۱۳۹۲) نشان داده‌اند که ۵ درصد از دانشجویان دانشگاه مازندران درگیر رفتارهای انحرافی سایبری هستند. در تحقیق دیگری علیوردی‌نیا و ریسمانچی (۱۳۹۸) سطوح بزه‌دیدگی سایبری دانشجویان را رقمی نزدیک به ۱۰ درصد از نمونه‌های تحقیق گزارش داده‌اند. در مقاله اخیر علیوردی‌نیا و قربان‌زاده (۱۳۹۹) نیز ۵۳ درصد از دانشجویان مورد مطالعه، تجربه بزه‌دیدگی سایبری (آزاررسانی) را در سطح متوسط و زیاد گزارش داده‌اند. در مورد عوامل تأثیرگذار بر قلدری سایبری، والدگری ناکارآمد^۴ (وازیونی^۵ و همکاران، ۲۰۱۲)؛ محیط مدرسه^۶ (کبیری و همکاران، ۲۰۲۰)، معاشرت انحرافی^۷ (شادمفعت و همکاران، ۲۰۱۸)؛ هیندوجا و پاچین، (۲۰۱۳)، ظرفیت‌های اخلاقی پایین^۸ (منسینی^۹ و همکاران، ۲۰۱۳)، خودکنترلی پایین^{۱۱} (کبیری و همکاران، ۲۰۲۰)؛ لی^{۱۱} و همکاران، (۲۰۱۶)، یادگیری اجتماعی^{۱۲} (شادمفعت و همکاران، ۲۰۱۹، ۲۰۲۰)، هویت

1. Abaido
2. Akarsu
3. Lee
4. Ineffective Parenting
5. Vazsonyi
6. School climate
7. Deviant Affiliation
8. Low Moral Capabilities
9. Menesini
10. Low Self-control
11. Li
12. Social Learning

اخلاقی^۱ (وانگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۷؛ شادمنفعت و همکاران، ۲۰۲۰)، فشارهای اجتماعی^۳ (شادمنفعت و همکاران، ۲۰۲۰؛ پاچین و هیندوجا، ۲۰۱۱) و ریسک ادراک شده^۴ (کرایگ، ۲۰۱۹؛ شادمنفعت و همکاران، ۲۰۲۰) دارای تأثیر معنادار بر وقوع قلدری و مزاحمت‌های سایبری اعلام شده‌اند. نگاه کلی به پژوهش‌های صورت گرفته حاکی از آن است که پژوهشگران بیشتر بر افراد (تمایلات کج‌روانه) و یا مکان (بستر مجرمانه) در شکل‌گیری رفتارهای انحرافی متمرکز شده‌اند و این در حالی است که نقش هم‌زمان فرد و مکان در وقوع جرم به ندرت مورد بررسی قرار گرفته است (ویکستروم، ۲۰۱۹). یکی از تئوری‌های جدید در حوزه رفتارهای انحرافی، تئوری «کنش موقعیت‌مند»^۵ است که با فرمول‌بندی اثر متقابل بین فرد و مکان سعی نموده است شکاف نظری موجود را مرتفع نماید (ویکستروم و تریر، ۲۰۱۵^۶).

تئوری کنش موقعیت‌مند در پژوهش‌های اخیر شادمنفعت و همکاران (۲۰۲۰) مورد آزمون قرار گرفت و نتایج نشان داد مبادرت به انجام رفتارهای انحرافی (قلدری سایبری)، تحت تأثیر اثر متقابل تمایلات کج‌روانه کنشگران اجتماعی و بستر مجرمانه است. با توجه به اینکه میزان پذیرش پلتفرم‌های آنلاین در بین قشر دانشجویان بالاست و همچنین توسعه روزافزون شبکه‌های اجتماعی آنلاین امکان ارتباطات از حیث شکل و محتوا را با تغییرات گسترده روبرو کرده است، پدیده قلدری سایبری نیز یکی از پیامدهای پیش‌بینی نشده محیط آنلاین است (صدیقیان بیگدلی، ۱۴۰۰). به باور جرم‌شناسان دو ویژگی دسترسی پذیری^۷ و گمنامی^۸ احتمال مشارکت در چنین رفتارهای مجرمانه‌ای را در بسترهای آنلاین افزایش داده است؛ بسیاری از کاربران با انگیزه‌های انحرافی تنها با تغییر مشخصات کاربری خود به راحتی قادرند در شبکه‌های اجتماعی به خشونت و قلدری سایبری بپردازند (وانگ و نگای، ۲۰۲۰^۹).

هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین چرایی درگیری کاربران در قلدری سایبری است. تلاش این تحقیق پاسخ به این سؤال مهم است که آیا می‌توان شیوع قلدری سایبری را بر اساس مفروضه‌های اصلی تئوری کنش موقعیت‌مند - تمایلات کج‌روانه و بستر مجرمانه - تبیین نمود؟

1. Moral Identity
2. Wang
3. Social Strains
4. Perceived Risk
5. Craig
6. Wikström
7. Situational Action theory
8. Treiber
9. Accessibility
10. Anonymity
11. Wang & Ngai

۲. پیشینه تحقیق

تحقیقات خارجی

لئو^۱ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش خود به آزمون نظریه کنش موقعیت‌مند پرداخته و نشان دادند که اخلاقیات تأثیر معناداری بر قلدری دارد. مکانیسم‌های کنترلی (یعنی خودکنترلی و بازدارندگی) زمانی که اخلاقیات فرد در سطوح پایینی هستند، اثر بازدارندگی کمی دارند. بارتون-کراسبی^۲ و هیرتلینر (۲۰۲۱) در پژوهش خود به بررسی اثر تعدیل‌گر خودکنترلی و اخلاقیات بر رابطه بین بستر مجرمانه و ارتکاب جرم پرداخته و نشان دادند که تأثیر بستر مجرمانه بر ارتکاب جرم در مواقعی که خودکنترلی و اخلاقیات قوی هستند تأثیر کمتری بر ارتکاب جرم دارند. لی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود به بررسی عامل‌های تأثیرگذار بر قلدری سایبری برآمده از تئوری کنش موقعیت‌مند پرداخته و نشان دادند خودکنترلی و اخلاقیات دو عامل کلیدی در تبیین قلدری سایبری هستند. سانگ و هیونگ^۳ (۲۰۲۰) به بررسی تأثیر متقابل بین انگیزه‌ها در بستر جرم‌زا (وسوسه و تحریکات محیطی) و تمایلات فردی (اخلاق و خودکنترلی) بر قلدری آنلاین پرداخته و نتایج نشان دادند که اخلاقیات تأثیر بستر مجرمانه بر قلدری سایبری را کاهش می‌دهد.

تحقیقات داخلی

کبیری و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود به ارزیابی نقش هویت اخلاقی در آزمون تئوری کنش موقعیت‌مند پرداختند. نتایج نشان داد که هویت اخلاقی قادر است رابطه بین بستر مجرمانه و مبادرت به قلدری سایبری را تعدیل نماید. شادمفعت و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود به بررسی تأثیر تمایلات مجرمانه و بستر مجرمانه بر قلدری سایبری پرداختند. نتایج نشان داد که تمایلات مجرمانه و بستر مجرمانه در تعامل با یکدیگر قادرند ۳۶ درصد قلدری سایبری را پیش‌بینی نمایند. حبیبی‌کلیر و صیادی (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که انسجام خانوادگی و فشار همسالان، تأثیر معناداری بر قلدری دانش‌آموزان دارند. ترکاشوند و کرامتی (۱۴۰۰) در تحقیقی دیگر نشان دادند که گسست اخلاقی و هویت اخلاقی هر دو تأثیر معناداری در پیش‌بینی قلدری دانش‌آموزان دارند. علیوردی‌نیا و سهرابی (۱۳۹۴) در پژوهش خود به تحلیل اجتماعی قلدری در میان دانش‌آموزان پرداخته و نشان دادند که خودکنترلی پایین، پیوند افتراقی و فشار عمومی به ترتیب قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های قلدری هستند. نگاهی کلی به پژوهش‌های صورت‌گرفته حاکی از آن است که در وهله اول تئوری کنش موقعیت‌مند با وجود قدرت تبیین‌کنندگی بالا در تبیین اشکال مختلف رفتارهای مجرمانه، از استقبال بالایی در کشور برخوردار نبوده است. در ایران تنها دو پژوهش کبیری و همکاران (۲۰۲۰) و شادمفعت و همکاران (۲۰۲۰)

1. Liu

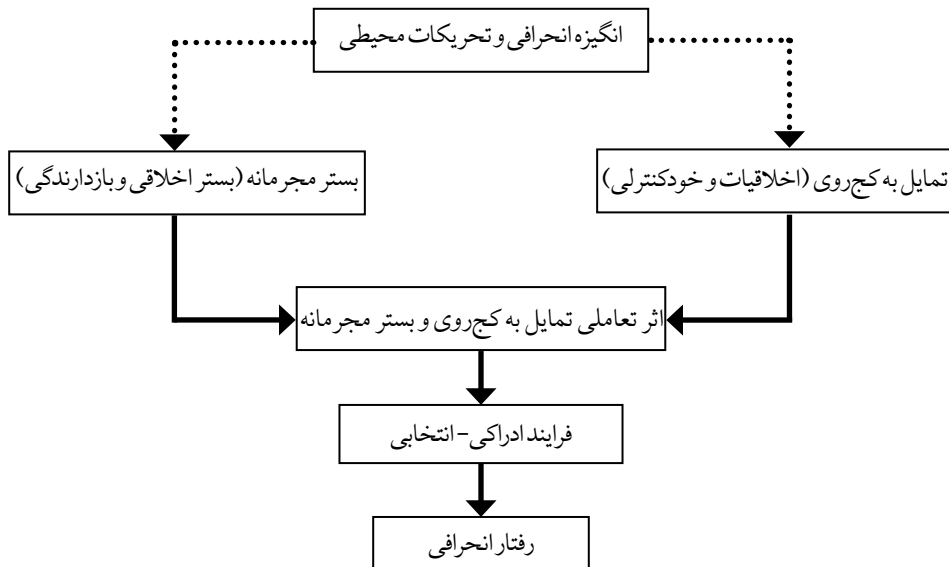
2. Barton-Crosby

3. Song & Hyojong

به صورت مستقیم به آزمون گزاره‌های نظری این تئوری پرداخته‌اند، با این وجود محدودیت این دو پژوهش به جامعه آماری آن‌ها مربوط است که هر دو تحقیق بر جامعه هدف ورزشکاران و هواداران متمرکز گردیده‌اند. در پژوهش‌های حبیبی کلپیر و صیادی (۱۴۰۰)، ترکاشوند و کرامتی (۱۴۰۰) و علیوردی نیا و سهرابی (۱۳۹۴) نیز برخی از سازه‌های نظری تئوری کنش موقعیت‌مند یعنی ارتباط با همسالان، هویت اخلاقی، گسست اخلاقی و خودکنترلی به آزمون کشیده شده است و جامعه هدف این تحقیقات نیز دانش آموزان بوده‌اند. این در حالی است که تعامل بیشتر دانشجویان با بسترهای آنلاین احتمال بزه‌دیدگی و مبادرت به قلدری سایبری را در بین این گروه افزایش می‌دهد و بررسی چرایی مبادرت دانشجویان به قلدری سایبری، از اهمیت بالایی برخوردار است.

۳. مبانی نظری پژوهش

تئوری کنش موقعیت‌مند، بر کنش‌هایی متمرکز می‌گردد که قوانین اخلاقی تعریف شده در قانون را زیر پا می‌گذارند (ویکستروم، ۲۰۱۴). این تئوری در جستجوی پاسخگویی به این پرسش مهم است که چرا افراد به شیوه‌ای خاص (در زمان و مکان معین) قوانین اجتماعی را نقض می‌کنند (ویکستروم، ۲۰۱۹). تئوری کنش موقعیت‌مند مدعی است که کنش‌های فردی و رفتارهای کجروانه پیامد ادراک اشخاص از انتخاب‌های جایگزین برای کنش در موقعیت‌های مختلف زندگی است (هیرتلیئر و تریپر، ۲۰۱۷).

مدل کنش موقعیت‌مند و رفتار انحرافی (ویکستروم، ۲۰۱۹: ۷)

این فرایند ادراکی-انتخابی^۱ به‌عنوان مکانیسم موقعیت‌مند^۲ دیده می‌شود که افراد و موقعیت کج‌روانه^۳ را به یکدیگر پیوند می‌دهد. بر این اساس، رفتار انحرافی (همچون قلدری سایبری) تنها زمانی رخ می‌دهد که فرد در قیاس با موقعیت‌های جایگزین تحت تأثیر وسوسه‌ها^۴ یا تحریکات^۵ موقعیت مفروض برای کنش انحرافی قرار می‌گیرد (ویکستروم، ۲۰۱۴).

برای ویکستروم (۲۰۰۴) مکانیسم‌های علی^۶ اصلی که افراد و جایگاه‌های کنش را به یکدیگر ربط می‌دهند، ادراک کنشگر از جایگزین‌ها^۷ و فرایند انتخاب است. این فرایند علی، یکی فرایند دو مرحله‌ای است: مرحله نخست مشتمل بر ادراکات کنشگر است (ادراک رفتار انحرافی به‌عنوان کنش جایگزین در موقعیت). اگر کنشگر، رفتار انحرافی را به‌عنوان کنش جایگزین در نظر نگیرد، وی درگیر رفتار انحرافی نمی‌شود و بالعکس مفروض پنداشتن کنش انحرافی (قلدری سایبری) به‌عنوان کنش جایگزین، سبب می‌گردد که با تأمل در موقعیت^۸ درگیر رفتار انحرافی گردد. مرحله دوم، کنش انتخابی است که محصول قضاوت^۹ و تأمل^{۱۰} کنشگر است و کنش‌های مجرمانه تنها در صورتی انتخاب خواهند گردید که آن‌ها به‌عنوان اولین گزینه رفتار در موقعیت مورد بحث-در قیاس با سایر گزینه‌های احتمالی رفتار-در نظر گرفته شوند (ویکستروم و همکاران، ۲۰۱۲). بدین معنا، کنش متقابل بین فرایند ادراک^{۱۱} و فرایند انتخاب می‌تواند درگیری افراد در رفتارهای انحرافی را تبیین و پیش‌بینی نماید (ویکستروم و تربر، ۲۰۱۵). به‌گونه‌ای دقیق‌تر، این فرایند ادراکی-انتخابی تحت تأثیر کنش متقابل بین تمایلات کج‌روانه^{۱۲} و مواجهه مجرمانه^{۱۳} قرار دارد.

تئوری کنش موقعیت‌مند مدعی است که قوانین-آنچه خوب و بد است-نقشی معنادار در ادراک^{۱۴} کنشگر دارند و این قوانین با سازه مفهومی اخلاقیات^{۱۵} مفهوم‌پردازی می‌گردد؛ یعنی قوانین عملی^{۱۶} که کنش‌های

1. Perception-choice process
2. Situational mechanism
3. Environments to offending
4. Temptations
5. Provocations
6. Causal mechanisms
7. Perception of alternatives
8. Deliberation
9. Judgment
10. Deliberation
11. Process of perception
12. Person's crime propensity
13. Criminogenic exposure
14. Perception
15. Morality
16. Rules of conduct

فرد را به وسیله آنچه خوب و بد است و یا آنچه باید در موقعیت‌های مختلف انجام داد تعریف می‌کند (ویکستروم و اسونسن، ۲۰۱۰). این نظریه استدلال می‌کند که افراد از نظر ارزش‌های اخلاقی^۱ متغیرند و ظرفیت‌های اخلاقی چون شرم و احساس گناه^۲ نقشی تعیین‌کننده در تمایل و ارتکاب فرد به رفتار کج‌روانه دارند (ویکستروم و همکاران، ۲۰۱۱). افرادی که از نظر اخلاقی قوی هستند به احتمال بیشتر به شیوه‌ای غیرکج‌روانه عمل می‌کنند و بالعکس آن دسته از اشخاصی که از تعهد اخلاقی پایینی برخوردار هستند، رفتار کج‌روانه را به عنوان یکی از گزینه‌های کنش خویش در نظر می‌گیرند (گالوپ و بارون، ۲۰۱۴).

به باور کوکران^۳ (۲۰۱۶) خودکنترلی به توانایی برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی رفتار اشاره دارد. توانایی که امکان به تعویق انداختن امیال و لذت‌های زودگذر (همچون قلدری سایبری)، کنترل هیجانانگیز، مدیریت قضاوت‌های موقعیت‌مند و به تأخیر انداختن وسوسه‌ها و تحریکات محیطی را برای کاربران به ارمغان می‌آورد، نتایج تحقیقات مختلف نیز به تأثیر توانایی افراد در به‌کارگیری خودکنترلی بر تمایل به کج‌روی اذعان داشته‌اند (گالوپ و بارون، ۲۰۱۴؛ کوکران، ۲۰۱۶؛ پیکوئرو^۴ و همکاران، ۲۰۱۶). در مورد پژوهش حاضر، در موقعیتی که امکان درگیری در کنش مجرمانه (قلدری سایبری) وجود دارد، خودکنترلی به همراه اخلاقیات منجر به تعمق و تفکر بیشتر در کاربر می‌شود و اگر فرد از خودکنترلی و سطوح اخلاقی بالا برخوردار باشد، درگیری وی در رفتار کج‌روانه به پایین‌ترین سطح می‌رسد (هیرتلیئر و تریر، ۲۰۱۷).

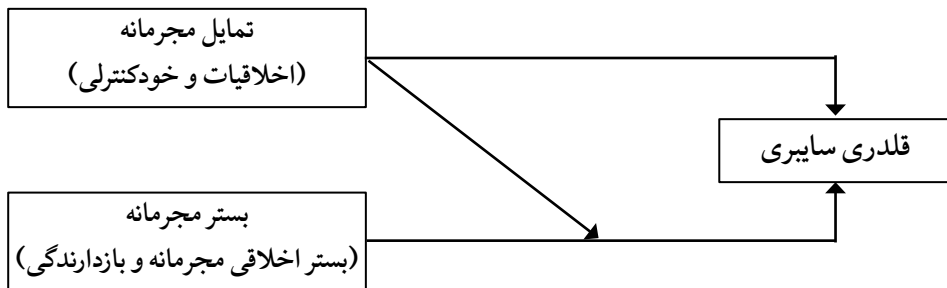
از دیگر سو، یکی از مهم‌ترین مفروضات تئوری کنش موقعیت‌مند بر این واقعیت مهم استوار است که کنش‌های انسانی به صورت مستقیم تحت تأثیر موقعیت‌های اجتماعی مختلف قرار دارند که فرد در آن‌ها مشارکت دارد (ویکستروم و تریر، ۲۰۰۹)؛ بنابراین بستر مجرمانه^۵ به موقعیتی اشاره دارد که افراد را به انتخاب کج‌روی به عنوان کنش جایگزین ترغیب می‌کند (هیرتلیئر و هاردی، ۲۰۱۶) و می‌تواند به عنوان محیطی در نظر گرفته شود که کاربر آنلاین در لحظه‌ای معین به آن دسترسی دارد. عامل‌های کلیدی در این فرایند که موقعیت را مجرمانه می‌نماید، بستر اخلاقی و بازدارندگی است (ویکستروم، ۲۰۱۹). به باور ویکستروم و همکاران (۲۰۱۲) بستر کج‌روانه شامل محیط‌هایی است که در آن سایر کنشگران (کاربران آنلاین) انتخاب کنش مجرمانه به عنوان کنشی جایگزین و محتمل را تسهیل می‌نمایند؛ چراکه این افراد دارای هنجارهای اخلاقی در تعارض با قوانین اجتماعی هستند (کج‌روی را تشویق می‌کند) و این بستری است که احتمال انتخاب کنش کج‌روانه را به دلیل احتمال پایین گیرافتادن (مشخص شدن کج‌روی) و هزینه‌های پایین ارتکاب جرم افزایش می‌دهد (شدت مجازات رسمی و غیررسمی).

1. Svensson
2. Moral values
3. Shame and guilt
4. Gallupe and Baron
5. Cochran
6. Piquero
7. Criminogenic Setting

در نتیجه دو بُعد مهم بستر مجرمانه شامل عقاید انحرافی موقعیت‌مند (ارزش‌های اخلاقی اطرافیان در باب قلدری سایبری) و بازدارندگی پایین (موقعیت‌هایی با سطوح ریسک رسمی و غیررسمی پایین) است. بدین ترتیب، در محیط‌هایی که کاربران آنلاین با اطرافیان کج‌رو و ارتباط بیشتری دارند، آن محیط به‌عنوان محیطی کج‌روانه تلقی می‌شود که احتمال درگیری فرد در کنش‌های کج‌روانه را افزایش می‌دهد. افزون بر آن، مطابق با تئوری کنش موقعیت‌مند، بازدارندگی^۱ به معنای ادراک شدت و قطعیت مجازات (رسمی و غیررسمی) در صورت آشکار شدن کج‌روی است. در موقعیت‌هایی که شدت و قطعیت مجازات کنش انحرافی پایین است، احتمال درگیری افراد در رفتارهای کج‌روانه نیز بالاتر می‌رود (ویکستروم و همکاران، ۲۰۱۱).

در مورد تحلیل جنسیتی تئوری کنش موقعیت‌مند، مطالعات پیشین حاکی از آن است که زنان در قیاس با مردان از سطوح بالاتر اخلاقیات (هیرتنلینر و تریبیر، ۲۰۱۷؛ پیکوترو و همکاران، ۲۰۱۶)؛ سطوح بالاتر شرم و احساس گناه درونی شده (ویرمن و همکاران، ۲۰۱۶؛ اسونسن، ۲۰۱۵)؛ کمترین میزان تمایل به آزار و اذیت دیگران (ویرمن و همکاران، ۲۰۱۶)؛ خودکنترلی بالاتر (هیرتنلینر و تریبیر، ۲۰۱۷)؛ ریسک‌پذیری کمتر (هیرتنلینر و هاردی، ۲۰۱۶)؛ هیرتنلینر و تریبیر، ۲۰۱۷) برخوردارند. به‌عبارت‌دیگر، مطالعات صورت‌گرفته با استفاده از تئوری کنش موقعیت‌مند، حاکی از آن است که این تئوری قابلیت تبیین تقریباً برابر کج‌روی در زنان و مردان را داراست. هیرتنلینر و تریبیر (۲۰۱۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که اثر تعاملی تمایل به کج‌روی و موقعیت کج‌روانه بر دزدی از مغازه در دو گروه زنان و مردان مورد بررسی تقریباً برابر بوده است.

مدل مفهومی تحقیق برآمده از تئوری کنش موقعیت‌مند ویکستروم (۲۰۱۴)

با توجه به چهارچوب نظری تحقیق، فرضیات پژوهش به قرار زیر است:

- تمایلات کج‌روانه کاربران (اخلاقیات و خودکنترلی)، تأثیر معناداری بر قلدری سایبری در فضای مجازی دارد؛
- بستر مجرمانه (بستر اخلاقی مجرمانه و بازدارندگی)، تأثیر معناداری بر قلدری سایبری در فضای مجازی دارد؛
- تمایلات کج‌روانه، رابطه بین بستر مجرمانه و قلدری سایبری در فضاهای مجازی را تعدیل می‌کند.

1. Deterrence

۴. روش‌شناسی پژوهش

جامعه آماری پژوهش را کلیه دانشجویان دانشگاه گیلان تشکیل دادند. در این تحقیق برای برآورد حجم نمونه مکفی از نرم‌افزار G*Power استفاده گردیده است. حجم نمونه اولیه با ضریب تأثیر ۰/۱۵ درصد و سطح معناداری ۰/۹۹ درصد و با ۸ متغیر پیش‌بین اولیه (۴ زیرمولفه تئوری کنش موقعیت‌مند و متغیرهای جمعیت‌شناختی)، تعداد ۱۶۰ نفر محاسبه گردیده است. از آنجاکه نمونه این تحقیق شامل دانشجویان دختر و پسر بود، حجم نمونه موردنظر به هر دو جنس تعلق گرفت.

همچنین با فرض ریزش نفرات و مخدوش بودن برخی از پرسشنامه‌ها، اقدام به توزیع ۴۰۰ پرسشنامه شد و در نهایت با کنار گذاردن داده‌های مخدوش، ۳۸۰ پرسشنامه به‌منظور آزمون فرضیات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پرسشنامه تحقیق از نوع چاپی بود. بعد از کسب رضایت و توضیح اهداف پژوهش، پرسشنامه در مکانی آرام و به‌دوراز هرگونه فشار روانی بین دانشجویان توزیع شد. دانشجویان به‌صورت کاملاً داوطلبانه در این طرح شرکت کردند و در صورت تمایل به کناره‌گیری، مجاز به انصراف از همکاری بودند. همچنین به آن‌ها اطمینان داده شد که اطلاعات ایشان به‌صورت محرمانه نزد محققین به امانت خواهد ماند.

به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش در قسمت روایی ابزار پژوهش، از شاخص‌های روایی صوری -منطقی و ظاهری- روایی همگرا، روایی واگرا و تحلیل‌عاملی تأییدی بهره گرفته شد و در قسمت پایایی، ابزار پژوهش با شاخص‌های آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی مورد بررسی قرار گرفت. برای تحلیل داده‌های پژوهش از مدل رگرسیون چندمتغیره، رگرسیون سلسله‌مراتبی، دستور Hayes Process با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ و همچنین نرم‌افزار Interaction برای طراحی پلات تعاملی بهره گرفته شد. یادآور می‌شود استفاده از دانشجویان به‌عنوان تنها نمونه‌های تحقیق، بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی در دسترس و همچنین استفاده از پرسشنامه خودگزارشی، از جمله محدودیت‌های این تحقیق است.

۴-۱. مقیاس‌های مورد استفاده پژوهش

بُعد تمایلات کج‌روانه: مطابق با تئوری کنش موقعیت‌مند، از آنجاکه خودکنترلی و اخلاقیات باهم شاخص تمایلات کج‌روانه را می‌سازند و با توجه به میزان بهره‌مندی افراد از اخلاقیات و خودکنترلی، آن‌ها تمایلات کج‌روانه متفاوتی را تجربه می‌کنند. نمرات پایین در تمایلات کج‌روانه، نشان‌دهنده پایبندی ضعیف فرد به اخلاقیات و سطوح پایین خودکنترلی است و نمرات بالاتر، دلالت بر پایبندی بالای فرد به اخلاقیات و سطوح بالای خودکنترلی دارد (ویکستروم، ۲۰۱۹).

مقیاس اخلاقیات معطوف به قلدری سایبری: به‌منظور اندازه‌گیری بُعد اخلاقیات، از مقیاس به‌کاررفته در پژوهش اسونسن (۲۰۱۵) و هیرتلیتر و تریر (۲۰۱۷) استفاده شد که غلط بودن قلدری سایبری، احساس گناه و شرم متعاقب آن را مورد سنجش قرار می‌دهد:

- تا چه اندازه قلدری سایبری (انتشار تصاویر، ویدئو، اظهارنظرهای توهین‌آمیز، تهدید فیزیکی و یا شایعه‌پراکنی) علیه سایر کاربران در فضای مجازی را از نظر اخلاقی نادرست و اشتباه قلمداد می‌کنید؟

- اگر مبادرت به قلدری سایبری کنید، آیا احساس گناه خواهید کرد؟
  - اگر اعضای خانواده، اساتید و یا افرادی که عقایدشان برای شما مهم است متوجه قلدری سایبری شما شوند، آیا احساس شرمندگی خواهید نمود؟
- مقیاس مذکور در پژوهش شادمفعت و همکاران (۲۰۲۰) نیز مورد استفاده قرار گرفته و روایی و پایایی آن در ایرانی به اثبات رسیده است.
- مقیاس خودکنترلی:** به منظور سنجش سطوح خودکنترلی در پاسخگویان، از فرم کوتاه مقیاس خودکنترلی ویکستروم و همکاران (۲۰۱۲) استفاده شد. در پژوهش‌های ویکستروم و اسونسن و همچنین اسونسن (۲۰۱۵) اعتبار تجربی فرم کوتاه خودکنترلی مورد تأیید قرار گرفته است:
- من اغلب ناگهانی و بدون مقدمه عمل می‌کنم، بدون اینکه از قبل به نتیجه کارم فکر کرده باشم؛
  - من اغلب سعی می‌کنم که دنبال کارهای سخت نرم؛
  - من گاهی اوقات دست به کارهای خطرناکی می‌زنم، آن‌هم به خاطر لذت و لطفش؛
  - برای من گاهی اوقات انجام کارهایی که می‌تواند برایم دردسر درست کند لذت‌بخش و هیجان‌انگیز است؛
  - من خیلی زود از کوره درمی‌روم؛
  - وقتی که من عصبانی‌ام، بهتر است کسی به من نزدیک نشود.
- مقیاس مذکور در پژوهش شادمفعت و همکاران (۲۰۲۰) نیز مورد استفاده قرار گرفته و روایی و پایایی آن در جمعیت ایرانی به اثبات رسیده است.
- بُعد بستر مجرمانه:** به باور ویکستروم (۲۰۱۹) بستر مجرمانه شامل برخورداری فرد از دوستان کج‌رو (با ارزش‌های اخلاقی انحرافی) و بازدارندگی ادراک‌شده پایین است. تئوری کنش موقعیت‌مند بر این فرض استوار است که بستر مجرمانه تحت تأثیر بستر اخلاقی قرار دارد که در بردارندهٔ هنجارهای اخلاقی محیطی و اخلاقیات فردی دیگران مهمی (چون همسالان و اطرافیان نزدیک) است. در بُعدی دیگر، قطعیت و ریسک ادراک‌شده مشارکت در قلدری سایبری، نقش تعیین‌کننده در مجرمانه‌بودن محیط ایفا می‌کند. در نتیجه با ادغام بستر اخلاقی و بازدارندگی، بُعد بستر مجرمانه ساخته می‌شود. پایین بودن نمرهٔ آزمودنی در بستر مجرمانه، به معنای این است که فرد زمان کمتری را در جایگاه‌های مجرمانه با دوستان کج‌رو سپری نموده است و بازدارندگی بالاتری را نیز ادراک می‌کند. در مقابل، نمرات بالاتر نشان‌دهندهٔ آن است که فرد زمان‌های بیشتری را در جایگاه‌های مجرمانه با افراد کج‌رو سپری نموده است و بازدارندگی کمتری را ادراک می‌کند.
- مقیاس بستر اخلاقی انحرافی:** به منظور اندازه‌گیری بستر اخلاقی، از مقیاس هیرتلینر و هاردی (۲۰۱۶) و هیرتلینر و تریبر (۲۰۱۷) استفاده شد که شامل عقاید اخلاقی اطرافیان نسبت به قلدری سایبری است:
- بیشتر دوستانم معتقدند که قلدری سایبری علیه سایر کاربران قبول است؛
  - بیشتر افرادی که با آن‌ها در ارتباط هستم، قلدری سایبری را قابل قبول می‌دانند.
- مقیاس مذکور در پژوهش شادمفعت و همکاران (۲۰۲۰) نیز مورد استفاده قرار گرفته و روایی و پایایی آن در جمعیت ایرانی به اثبات رسیده است.

مقیاس بازدارندگی ادراک شده: به منظور اندازه‌گیری میزان بازدارندگی ادراک شده، از مقیاس مورد استفاده در پژوهش ویکستروم و همکاران (۲۰۱۱)، گالوپ و بارون (۲۰۱۴)، اسونسن (۲۰۱۵) و هیرتلیئر و تریبر (۲۰۱۷) استفاده شد که دارای دو مؤلفه شدت و قطعیت مجازات ادراک شده در دو موقعیت رسمی و غیررسمی است:

- اگر اقدام به قلدری سایبری کنید، چقدر احتمال می‌دهید که با مشکلات قانونی و قضایی مواجه شوید؟
  - اگر اقدام به قلدری سایبری کنید، چقدر احتمال می‌دهید که با واکنش‌های منفی اطرافیان نزدیکتان روبرو شوید و ارتباط شما با آن‌ها دچار مشکل گردد؟
  - اگر اقدام به قلدری سایبری کنید و با مشکلات قانونی و قضایی مواجه شدید، شدت مجازات را چقدر ارزیابی می‌کنید؟
  - اگر اقدام به قلدری سایبری کنید، شدت واکنش‌های غیررسمی و مشکلات احتمالی در مورد اطرافیان نزدیک را چقدر ارزیابی می‌کنید؟
- مقیاس مذکور در پژوهش شادمنفعت و همکاران (۲۰۲۰) نیز مورد استفاده قرار گرفته و روایی و پایایی آن در جمعیت ایرانی به اثبات رسیده است.

مقیاس قلدری سایبری: به منظور سنجش بُعد قلدری سایبری، از مقیاس طراحی شده توسط هیندو جا و پاچین (۲۰۱۰) استفاده گردیده است. این مقیاس که پنج آیتم دارد، فراوانی قلدری سایبری در شش ماه گذشته را مورد بررسی قرار می‌دهد:

- ارسال نظرات توهین‌آمیز در شبکه‌های اجتماعی برای عصبانی کردن و تمسخر دیگران؛
  - ارسال تصاویر توهین‌آمیز در شبکه‌های اجتماعی برای عصبانی کردن و تمسخر دیگران؛
  - ارسال ویدئوهای توهین‌آمیز در شبکه‌های اجتماعی برای عصبانی کردن و تمسخر دیگران؛
  - شایعه‌پراکنی علیه دیگران در صفحات مجازی؛
  - تهدید امنیت دیگران در صفحات مجازی.
- مقیاس مذکور در پژوهش‌های اخیر کبیری و همکاران (۲۰۲۰)؛ شادمنفعت و همکاران (۲۰۱۸، ۲۰۱۹، ۲۰۲۰) مورد استفاده قرار گرفته و روایی و پایایی آن در نمونه ایرانی مورد تأیید قرار گرفته است.

۲-۴. روایی و پایایی ابزار پژوهش

ضرایب خلاصه‌شده مربوط به روایی و پایایی ابزار پژوهش، حاکی از مطلوب و قابل قبول بودن کلیه شاخص‌های برآمده از تئوری کنش موقعیت‌مند است. خلاصه ضرایب مربوط به روایی و پایایی ابزار پژوهش در جدول شماره ۱ آمده است. در این جدول، روایی و اگرادر این پژوهش از برآورد بزرگ‌تر بودن مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده^۱ از حداکثر واریانس مشترک^۲ برآورد گردیده است.

1. Average Variance Extracted (AVE)

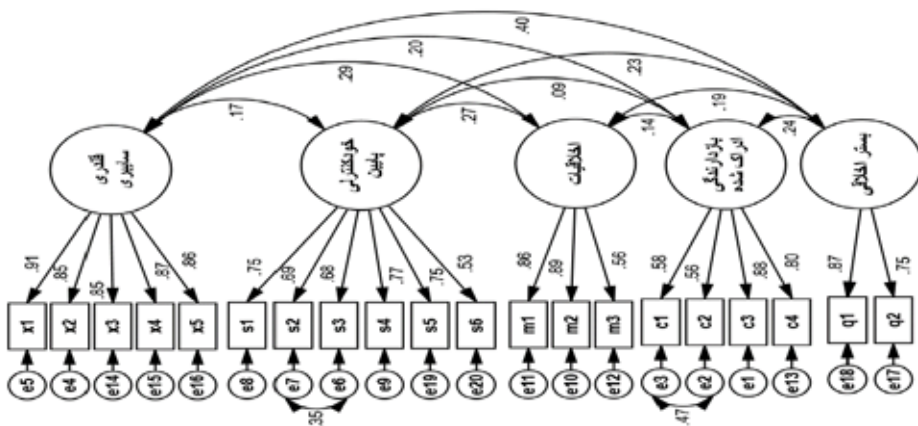
2. Maximum Shared Squared Variance (MSV)

جدول شماره ۱: خلاصه ضرایب مربوط به روایی و پایایی ابزار پژوهش

آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	روایی واگرا AVE > MSV	روایی همگرا	تحلیل عاملی تأییدی	
				کمیته - پیشینه	
۰/۹۳۰	۰/۹۳۸	۰/۷۵۳ > ۰/۱۶۰	۰/۷۵۳	۰/۵۸ - ۰/۹۱	قلدری سایبری
۰/۸۵۲	۰/۸۵۹	۰/۵۰۷ > ۰/۰۷۱	۰/۵۰۷	۰/۵۳ - ۰/۷۷	خودکنترلی پایین
۰/۸۲۰	۰/۸۲۳	۰/۶۱۶ > ۰/۰۸۵	۰/۶۱۶	۰/۷۴ - ۰/۶۳	اخلاقیات پایین
۰/۸۱۸	۰/۸۲۱	۰/۵۳۷ > ۰/۰۷۴	۰/۵۳۷	۰/۵۶ - ۰/۸۸	بازدارندگی ادراک شده پایین
۰/۷۸۸	۰/۷۹۰	۰/۶۵۵ > ۰/۱۶۰	۰/۶۵۵	۰/۷۵ - ۰/۸۷	بستر اخلاقی انحرافی بالا

ضرایب برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی: شاخص نیکویی برازش (GFI): ۰/۹۳۸؛ شاخص برازش تطبیقی (CFI): ۰/۹۷۶؛ شاخص توکر لوپس (TLI): ۰/۹۷۱؛ ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA): ۰/۰۴۰؛ کای اسکور بهنجار شده (CMIN/df): ۱/۶۰۹

نکته: تحلیل عاملی تأییدی، به صورت تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول گزارش گردیده است.

شکل شماره ۱: مدل تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه‌های تئوری کنش موقعیت‌مند و قلدری سایبری

۳-۴. مشخصات جمعیت شناختی دانشجویان

در جدول زیر مشخصات جمعیت شناختی پاسخگویان ارائه شده است.

درصد	فراوانی	گروه	
۴۵/۵	۱۷۳	زن	جنسیت
۵۴/۵	۲۰۷	مرد	
۱۴/۵	۵۵	کاردانی	تحصیلات
۴۳/۷	۱۶۶	کارشناسی	
۳۸/۲	۱۴۵	کارشناسی ارشد	
۳/۷	۱۴	دکتری	
۲۳/۹	۹۱	زیر ۲۰ سال	سن
۳۷/۴	۱۴۲	بین ۲۰ سال الی ۲۵ سال	
۲۴/۲	۹۲	بین ۲۶ سال الی ۳۰ سال	
۱۴/۵	۵۵	بالاتر از ۳۰ سال	
۵۸/۹	۲۲۴	مجرد	تأهل
۴۱/۱	۱۵۶	متأهل	

جدول شماره ۲: خلاصه ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان

۵. یافته‌های توصیفی پژوهش

فراوانی مشارکت دانشجویان زن و مرد در قلدری سایبری، حاکی از آن است که در مجموع در این الگوی انحرافی آنلاین، زنان کمتر درگیر بوده‌اند؛ به گونه‌ای که ۱۹ درصد از زنان اصلاً در قلدری سایبری مشارکت نداشته‌اند، ۴۶ درصد مشارکت خیلی پایین، ۳۲ درصد مشارکت متوسط و ۲ درصد نیز مشارکت بالا را گزارش نموده‌اند.

از سوی دیگر، تنها ۳ درصد از مردان عنوان نموده‌اند که مشارکتی در قلدری سایبری نداشته‌اند، ۳۰ درصد به مشارکت کم، ۶۳ درصد متوسط و ۳ درصد نیز به مشارکت سطح بالای خود در پرخاشگری در شبکه‌های مجازی اذعان داشته‌اند.

جدول شماره ۳: فراوانی قلدری سایبری در دانشجویان به تفکیک جنسیت

کل فراوانی (درصد)	مردان فراوانی (درصد)	زنان فراوانی (درصد)	
۴۰ (۱۰/۵)	۷ (۳/۴)	۳۳ (۱۹/۱)	اصلاً
۱۴۳ (۳۷/۶)	۶۳ (۳۰/۴)	۸۰ (۴۶/۲)	کم
۱۸۶ (۴۸/۹)	۱۳۰ (۶۲/۸)	۵۶ (۳۲/۴)	متوسط
۱۱ (۲/۹)	۷ (۳/۴)	۴ (۲/۳)	زیاد

۵-۱. میانگین قلدری سایبری و مؤلفه‌های تئوری کنش موقعیت‌مند در زنان و مردان

جدول زیر میانگین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق به تفکیک دانشجویان زن و مرد را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴: میانگین متغیرهای مستقل و وابسته به تفکیک جنسیت

سطح معناداری	ضریب آزمون	مردان	زنان	
۰/۰۰۱	۵/۷۵۷	۶/۸۲	۴/۵۶	قلدری سایبری
۰/۰۰۱	۳/۱۳۱	۱۴/۷۳	۱۳/۰۹	خودکنترلی پایین
۰/۰۰۱	۳/۳۶۴	۶/۱۵	۵/۳۱	اخلاقیات پایین
۰/۰۰۱	۲/۹۰۸	۱۳/۰۱	۱۱/۸۰	بازدارندگی ادراک‌شده پایین
۰/۰۰۱	۳/۶۴۱	۵/۵۰	۴/۶۱	بستر اخلاقی انحرافی بالا

مطابق با یافته‌های این تحقیق، زنان در قیاس با مردان در سطوح قلدری سایبری (زنان: ۴/۵۶؛ مردان: ۶/۸۱)، خودکنترلی پایین (زنان: ۱۳/۰۹؛ مردان: ۱۴/۷۳) و اخلاقیات پایین (زنان: ۵/۳۱؛ مردان: ۶/۱۵) نمرات کمتری را گزارش نموده‌اند. همچنین مردان در قیاس با زنان بیشتر در بستر اخلاقی انحرافی قرار گرفته (زنان: ۴/۶۱؛ مردان: ۵/۵۰) و ریسک ادراک‌شده قلدری سایبری را نیز پایین‌تر می‌دانند (زنان: ۱۱/۸۰؛ مردان: ۱۳/۰۱).

۲-۵. تأثیر عناصر تئوری کنش موقعیت‌مند بر قلدری سایبری

به باور ویکستروم (۲۰۱۹)، رفتارهای کج‌روانه به‌طورکلی پیامد تمایلات کج‌روانه افراد و همچنین وجود بستر مجرمانه است. بدین معنا، آن‌دسته از کاربرانی که از تمایلات کج‌روانه بالاتری برخوردارند (فقدان اخلاقیات و خودکنترلی پایین)، با قرار گرفتن در بستر مجرمانه (بازدارندگی ادراک‌شده پایین، بستر اخلاقی انحرافی) بیشتر به سمت قلدری گرایش می‌یابند. به‌منظور سنجش مدل کنش موقعیت‌مند، در وهله اول عناصر تشکیل‌دهنده سازه تمایلات کج‌روانه (اخلاقیات و خودکنترلی) و بستر مجرمانه (بازدارندگی ادراک‌شده، بستر اخلاقی انحرافی) در مدل رگرسیون چندمتغیره مورد بررسی قرار گرفت و در وهله دوم بُعد تمایلات کج‌روانه از حاصل جمع نمرات اخلاقیات و خودکنترلی در یکدیگر و بُعد بستر مجرمانه از حاصل جمع نمرات بازدارندگی و بستر اخلاقی انحرافی ساخته شده و به آزمون گذاشته شده است.

جدول شماره ۵: آزمون رگرسیون تأثیر مؤلفه‌های تئوری کنش موقعیت‌مند بر قلدری سایبری

ضرایب هم‌خطی	ضرایب واریانس تورم	ضرایب تحمل	سطح معناداری	ضریب T	ضرایب استاندارد (بتا)	برآورد خطا	ضرایب غیراستاندارد	
								مقدار عرض از مبدأ
خودکنترلی پایین	۰/۱۳۸	۰/۰۳۳	۰/۱۸۰	۴/۱۸۹	۰/۹۰۶	۱/۱۰۴	۰/۰۰۱	
اخلاقیات پایین	۰/۲۰۸	۰/۰۷۰	۰/۱۳۰	۹/۹۶۳	۰/۸۷۸	۱/۱۳۹	۰/۰۰۳	
بازدارندگی ادراک‌شده پایین	۰/۰۸۷	۰/۰۴۱	۰/۰۹۰	۲/۱۰۸	۰/۹۱۹	۱/۰۸۹	۰/۰۳۶	
بستر اخلاقی انحرافی بالا	۰/۵۵۳	۰/۰۷۱	۰/۳۳۷	۷/۷۴۶	۰/۸۸۵	۱/۱۳۰	۰/۰۰۱	
سطح تحصیلات	-۰/۵۰۲	۰/۲۲۰	-۰/۰۹۷	-۲/۲۸۴	۰/۹۳۹	۱/۰۶۵	۰/۰۲۳	
سن	-۰/۴۶۴	۰/۱۷۶	-۰/۱۱۶	-۲/۶۳۳	۰/۸۶۵	۱/۱۵۶	۰/۰۰۹	
وضعیت تأهل	-۰/۷۱۹	۰/۳۳۸	-۰/۰۹۰	-۲/۱۲۹	۰/۹۴۷	۱/۰۵۶	۰/۰۳۴	
جنسیت (زن: ۰)	۰/۹۸۴	۰/۳۴۰	۰/۱۲۴	۲/۸۹۳	۰/۹۱۱	۱/۰۹۷	۰/۰۰۴	

ضریب تعیین: ۰/۳۷۷؛ ضریب F: ۲۸/۰۴۳؛ سطح معناداری: ۰/۰۰۱

جدول شماره ۵، تأثیرات متغیرهای استخراج‌شده از تئوری کنش موقعیت‌مند و ویژگی‌های دموگرافیک دانشجویان به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های قلدری سایبری را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از این است که خودکنترلی پایین (ضریب بتا: ۰/۱۸۰)، اخلاقیات پایین (ضریب بتا: ۰/۱۳۰)، بازدارندگی ادراک‌شده پایین (ضریب بتا: ۰/۰۹۰) و بستر اخلاقی انحرافی (ضریب بتا: ۰/۳۳۷) تأثیر معناداری بر مشارکت دانشجویان در قلدری سایبری دارند.

در مورد ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان، یافته‌ها بیانگر آن است که سطح تحصیلات (ضریب بتا: -۰/۰۹۷)، سن (ضریب بتا: -۰/۱۱۶)، وضعیت تأهل (ضریب بتا: -۰/۰۹۰) و جنسیت (ضریب بتا: ۰/۱۲۴) احتمال افزایش قلدری سایبری را ارتقا می‌بخشند. در ادامه ضریب تعیین مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که متغیرهای موردبحث قادرند ۳۸ درصد از واریانس قلدری سایبری را پیش‌بینی کنند.

۳-۵. اثر تعدیل‌گر تمایلات کج‌روانه بر رابطه بستر مجرمانه و قلدری سایبری

به باور ویکستروم (۲۰۱۰)، تمایلات کج‌روانه نقشی معنادار در درگیری افراد در فعالیت‌های پرخطر و کج‌روانه دارند. در این راستا اگر تمایلات کج‌روانه بالا باشد، احتمال درگیری افراد در رفتارهای انحرافی باوجود مهیا بودن شرایط (بستر مجرمانه) افزایش می‌یابد؛ ولی اگر فرد از تمایلات کج‌روانه پایینی برخوردار باشد (خودکنترلی و اخلاقیات)، فرارگیری وی در بسترهای مجرمانه (بازدارندگی پایین و بستر اخلاقی انحرافی) نیز تأثیر چندانی بر گرایش وی به سمت رفتارهای انحرافی نخواهد داشت؛ درنتیجه تمایلات کج‌روانه می‌باید رابطه بین بستر مجرمانه و قلدری سایبری را تعدیل کند.

در جدول شماره ۶ اثر متقابل تمایلات کج‌روانه و بستر مجرمانه در موضوع قلدری سایبری بررسی و گزارش گردیده است. همان‌طور که متغیر «تمایلات کج‌روانه* بستر مجرمانه» نشان می‌دهد، با ورود متغیر تعدیل‌گر تمایلات کج‌روانه به معادله رگرسیون (ضریب غیراستاندارد: ۰/۰۲۸)، قدرت پیش‌بینی مدل (تأثیر بستر مجرمانه بر قلدری سایبری) رقمی معادل ۶ درصد افزایش یافته است (تغییر ضریب تعیین: ۰/۰۶۳؛ تغییر ضریب F: ۳۵/۴۴۰؛ سطح معناداری: ۰/۰۰۱). درنتیجه می‌توان گفت که اثر تعدیل‌گر تمایلات کج‌روانه در رابطه بستر مجرمانه و قلدری سایبری معنادار است.

در مرحله بعد با استفاده از نرم‌افزار Interaction اثر تعدیل‌گر (تعاملی) تمایلات کج‌روانه بر رابطه بستر مجرمانه و قلدری سایبری مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج آزمون شیب خط حاکی از آن است که مسیر تمایلات کج‌روانه پایین (ضریب غیراستاندارد: ۰/۱۱۸؛ ضریب آزمون: ۲/۸۱۳؛ سطح معناداری: ۰/۰۰۱)، تمایلات کج‌روانه متوسط (ضریب غیراستاندارد: ۰/۲۹۴؛ ضریب آزمون: ۸/۹۴۴؛ سطح معناداری: ۰/۰۰۱) و تمایلات کج‌روانه بالا (ضریب غیراستاندارد: ۰/۴۷۰؛ ضریب آزمون: ۸/۱۴۶؛ سطح معناداری: ۰/۰۰۱) در رابطه بین بستر مجرمانه و قلدری سایبری معنادار است.

این نتیجه حاکی از آن است که با افزایش تمایلات کج‌روانه، شدت تأثیر بستر مجرمانه بر قلدری سایبری افزایش می‌یابد. همچنین با کاهش تمایلات کج‌روانه (اخلاقیات و خودکنترلی بالا)، شدت تأثیرگذاری بستر مجرمانه بر قلدری سایبری کاهش خواهد بود.

جدول شماره ۶: بررسی نقش تعدیل گر تمایلات کچروانه در رابطه بین بستر مجرمانه و قلدری سایبری

سطح معناداری	ضریب T	خطای استاندارد	ضرایب غیراستاندارد (b)	
۰/۰۰۱	۳۳/۳۰۱	۰/۱۶۹	۵/۶۲۸	عرض از مبدأ
۰/۰۰۱	۸/۹۴۳	۰/۰۳۳	۰/۲۹۴	تمایلات کچروانه
۰/۰۰۱	۵/۷۷۲	۰/۰۲۸	۰/۱۶۱	بستر مجرمانه
۰/۰۰۱	۵/۹۵۳	۰/۰۰۵	۰/۰۲۸	تمایلات کچروانه * بستر مجرمانه

۰/۳۲۹

ضریب تعیین

۰/۰۶۳

تغییر ضریب تعیین

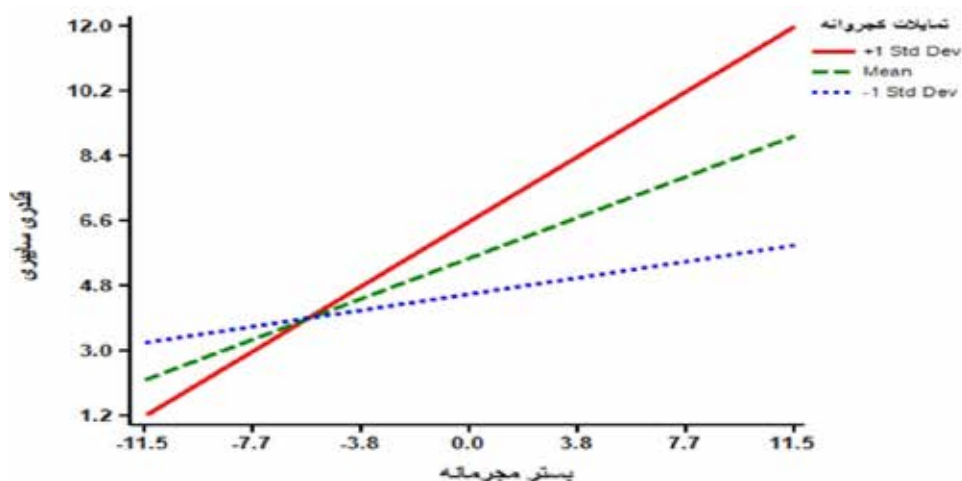
۳۵/۴۴۰

تغییر ضریب F

۰/۰۰۱

سطح معناداری

(۲/۸۱۳) ۰/۱۱۸**	انحراف معیار -۱ (ضریب T)	آزمون شیب خط رگرسیون
(۸/۹۴۴) ۰/۲۹۴**	انحراف معیار ۰ (ضریب T)	
(۱۰/۱۴۶) ۰/۴۷۰**	انحراف معیار +۱ (ضریب T)	

شکل شماره ۲: اثر تعدیل گر تمایلات کچروانه بر رابطه بستر مجرمانه و قلدری سایبری

۶. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد تمایلات کج‌روانه تنها عامل تأثیرگذار بر گرایش کاربران به سمت قلدری سایبری نیستند، بلکه کاربران می‌باید در موقعیتی نیز قرار بگیرند (بستر مجرمانه) که فرایند درگیری در رفتار کج‌روانه را تسهیل کند. این بستر انحرافی، حامل اخلاقیات کج‌روانه است و با ریسک ادراک‌شده پایین، احتمال وقوع جرم را افزایش خواهد داد. با این رویکرد، قلدری سایبری پیامد فرارگرفتن کاربران در محیط انحرافی (که خشونت سایبری از جانب اطرافیان مورد حمایت قرار می‌گیرد) و همچنین تمایلات کج‌روانه کاربران (سطوح پایین خودکنترلی و اخلاقیات) است.

از سوی دیگر، تأثیر بستر مجرمانه بر قلدری سایبری، تنها زمانی معنادار خواهد بود که کاربران از تمایلات کج‌روانه بالاتری نیز برخوردار باشند (به‌طور دقیق‌تر پابندی اخلاقی و خودکنترلی ضعیفی داشته باشند). در نتیجه اگر کاربران از تمایلات کج‌روانه پایین‌تری برخوردار و دارای سطوح بالای خودکنترلی و اخلاقیات باشند، قرار گرفتن در بستر مجرمانه به احتمال زیاد آن‌ها را به سمت قلدری سایبری سوق نخواهد داد؛ چراکه خویشتن‌داری و اخلاقیات فرد، سبب خنثی‌شدن نقش بستر مجرمانه در گرایش کاربر به سمت قلدری سایبری می‌گردد.

یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که اثر تعاملی تمایلات کج‌روانه * بستر مجرمانه، تأثیر معناداری بر قلدری سایبری دارد. چنین یافته‌ای با مفروضه‌های تئوری کنش موقعیت‌مند (ویکستروم، ۲۰۱۴؛ ۲۰۱۹) همسوست. همچنین یافته‌های این پژوهش با مطالعات گذشته که نشان دادند ارتباط متقابلی بین تمایلات کج‌روانه افراد و بستر مجرمانه وجود دارد (اسونسن، ۲۰۱۵؛ ویکستروم و اسونسن، ۲۰۱۰؛ ویکستروم و همکاران، ۲۰۱۱؛ ویرمن و همکاران، ۲۰۱۶؛ کوکران، ۲۰۱۶؛ پیکوئرو و همکاران، ۲۰۱۵؛ گالوپ و بارون، ۲۰۱۴) همسوست. در پژوهش‌های اخیر شادمنفعت و همکاران (۲۰۲۰) نیز اثر تعاملی تمایلات کج‌روانه و بستر مجرمانه بر رفتار انحرافی (قلدری سایبری و مصرف مواد نیروزای غیرقانونی) مورد تأیید قرار گرفته است. مطابق با یافته‌های این پژوهش، کاربران مرد در قیاس با کاربران زن بیشتر در بستر اخلاقی انحرافی قرار می‌گیرند (هیرتلیئر و تربیر، ۲۰۱۷). همچنین مردان ریسک رسمی و غیررسمی مشارکت در قلدری سایبری را پایین‌تر قلمداد می‌نمایند (هیرتلیئر و تربیر، ۲۰۱۷؛ اسونسن و همکاران، ۲۰۱۵؛ هیرتلیئر و هاردی، ۲۰۱۶؛ پیکوئرو و همکاران، ۲۰۱۶) و سطوح خودکنترلی (هیرتلیئر و تربیر، ۲۰۱۷) و اخلاقیات (ویرمن و همکاران، ۲۰۱۶؛ هیرتلیئر و تربیر، ۲۰۱۷؛ پیکوئرو و همکاران، ۲۰۱۵) آن‌ها نیز پایین‌تر است.

دلالت‌های سیاستی تئوری کنش موقعیت‌مند و قلدری سایبری

به باور ویکستروم و تربیر (۲۰۱۵)، الگوهای موفق و بازدارنده جرم، از خط‌مشی‌ها و مداخلاتی منتج می‌گردند که به‌گونه‌ای موفق ادراک کنشگران از جرم به‌عنوان رفتاری غیرقابل قبول را گسترش دهند و بتوانند توانایی افراد در مقابله با تحریکات محیطی را تقویت کنند. همچنین این مداخلات اجتماعی باید محیط را از نظر ایستادگی در برابر قانون‌شکنان توانمند سازند. در نتیجه ابتدا لازم است تمایلات کج‌روانه کاربران را از طریق تقویت سطوح اخلاقیات، احساس شرم و گناه و همچنین خودکنترلی ایشان کاهش داد.

به اعتقاد ویکستروم (۲۰۱۹) تمایلات کجروانه افراد (پایبندی به اخلاقیات و توانایی اعمال خودکنترلی) با فرآیندهای روانی و اجتماعی آموزش اخلاقی^۱ و تربیت شناختی^۲ به ترتیب تغییر می‌یابد. در بحث فرایند روانی و اجتماعی آموزش اخلاقی، این تئوری بر آموزش درست اخلاقیات از طریق سه مکانیسم (۱) آموزش دستورالعمل‌های اخلاقی، (۲) مشاهده الگوهای اخلاقی و (۳) آزمون و خطا (تجارب فردی) تأکید می‌کند (ویکستروم، ۲۰۱۷). آموزش دستورالعمل‌های اخلاقی از طریق مربیان اخلاق، اساتید، خانواده و همچنین رسانه‌های اجتماعی امکان‌پذیر خواهد بود و با آموزش درست دستورالعمل‌های اخلاقی و نظارت صحیح بر رفتار در سنین کودکی و نوجوانی، کدهای اخلاقی به‌درستی در فرد نهادینه می‌گردند.

ویکستروم و بوهانا (۲۰۱۷) مدعی هستند که دوره کودکی و نوجوانی زمان مناسبی بر تقویت و گسترش توانایی اخلاقی افراد است و می‌توان با آموزش اخلاقی از درگیر شدن آن‌ها با رفتارهای انحرافی در آینده جلوگیری کرد. از این رو بسیج والدین و معلمان برای مشارکت فعالانه در آموزش اخلاقی و نظارت بر الگوهای رفتاری و اخلاقی جوانان، نقش مهمی در پیشگیری از کجروی در محیط‌های مجازی دارد.

در بحث افزایش ظرفیت خودکنترلی نیز تئوری کنش موقعیت‌مند بر پرورش شناختی تقویت کارکردهای اجرایی ذهنی متمرکز می‌گردد که نقش تعیین‌کننده‌ای در فرایند تصمیم‌گیری و انتخاب‌های فردی دارد. بدین منظور به‌کارگیری دوره‌های آموزشی تربیت شناختی که به بهبود عملکرد سیستم کارکرد اجرایی در حوزه تفکر انتزاعی، حل مسئله، انعطاف‌پذیری شناختی و رفتارهای معطوف به هدف می‌انجامد، بهترین روش در ارتقای ظرفیت خودکنترلی کاربران است. مطالعات حاکی از آن‌اند که به‌کارگیری ظرفیت‌های اجرایی افراد، منجر به افزایش توانایی فرد در تفکر مستقل و اعمال خودکنترلی می‌گردد (شادمفعت و همکاران، ۲۰۲۰). بهبود توانایی‌های اجرایی همچنین به افزایش توانمندی کنشگران در ادراک درست موقعیت، درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی و همچنین آموزش اخلاقی مطلوب می‌انجامد (ویکستروم، ۲۰۱۹). بدین معنا، پرورش شناختی در دوران مختلف زندگی به‌ویژه در دوره‌های اولیه (کودکی و نوجوانی)، مهم است و عملکرد فردی را ارتقا می‌بخشد (ویکستروم و تربیر، ۲۰۱۶). همانند آموزش اخلاقی، ویکستروم و بوهانا (۲۰۱۷) مدعی هستند که خانواده و مدرسه از جمله نهادهای اجتماعی مهم در بهبود پرورش شناختی هستند که با فراهم کردن فرصت‌های موردنیاز برای کودکان و نوجوانان توانایی آن‌ها را در به‌کارگیری توانایی‌های اجرایی بهبود می‌بخشند و نحوه واکنش کودکان و نوجوانان را به موقعیت‌های موردبحث را به مسیر دلخواه هدایت می‌کنند.

در این راستا لازم است نهادهای مرتبط با سلامت ضمن پیمایش دقیق در دوران کودکی، مشکلات مرتبط با نقصان توانایی‌های شناختی و اجرایی را شناسایی کنند و با برگزاری دوره‌های آموزشی توانایی شناختی، بر مشکلات این گروه فائق آیند (شادمفعت و همکاران، ۲۰۲۰). در این زمینه می‌توان به اثربخشی دوره‌های بازی‌درمانی مبتنی بر کارکردهای اجرایی، بازی‌درمانی شناختی و رفتاری بر حافظه و مهارت‌های

1. Psychosocial processes of moral education

2. Cognitive nurturing

یادگیری، توان‌بخشی شناختی برای بازسازی کارکردهای اجرایی، توان‌بخشی شناختی برای بهبود کارکردهای شناختی و حافظه، قصه‌درمانی مبتنی بر کنش‌های اجرایی برای بهبود بازداری و برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی، توانمندسازی شناختی برای ارتقای کارکردهای اجرایی (تغییر، به‌روزرسانی و بازداری) اشاره نمود که نقش معنادار و بسزایی در پرورش شناختی دارند (کبیری و همکاران، ۲۰۲۰).

در بُعدی دیگر، تئوری کنش موقعیت‌مند بر مداخلات محیطی و کاهش مجرمانه‌بودن بستر اجتماعی نیز تأکید می‌کند. به‌باور ویکستروم (۲۰۱۹)، هنجارهای اخلاقی وابسته به محیط و کارآمدی این هنجارها تحت تأثیر نوع فعالیت‌ها و افرادی قرار دارد که در این محیط (در اینجا محیط مجازی) به سر می‌برند. محیط‌های اجتماعی زمانی ماهیتی کج‌روانه پیدا می‌کنند که کنشگران فعال در این حوزه از هنجارهای خلاف قوانین حمایت کنند (قلدری سایبری) و یا این‌که نظارت بیرونی بر رفتار تضعیف گردد. در نتیجه آنچه تئوری کنش موقعیت‌مند در مورد پیشگیری از جرم در محیط‌های سست پیشنهاد می‌دهد، تقویت رفتارهای هنجارمند و افزایش کارآمدی قوانین در بسترهای مجرمانه است. در این نگاه می‌باید دامنه قرار گرفتن افراد در محیط‌های کج‌روانه را با مداخلات و سیاست‌هایی که فرایند انتخاب فردی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، محدود کرد (ویکستروم و تربیر، ۲۰۱۶). به اعتقاد ویکستروم (۲۰۱۹) دور نگاه‌داشتن کاربران از قرار گرفتن در بستر مجرمانه را می‌توان با افزایش نظارت والدین، معلمان و اطرافیان مهم محقق نمود، مفهوم کلیدی در پیشگیری از قرار گرفتن کاربران در بستر مجرمانه، نظارت فعال به‌وسیله کارگزاران مورد بحث است.

منابع

- علیوردی‌نیا، اکبر؛ ملک‌دار، اعظم و حسنی، محمدرضا (۱۳۹۲). تخلفات رایانه‌ای در میان دانشجویان دانشگاه مازندران: آزمون تجربی نظریه یادگیری اجتماعی ایگز. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۵(۲): ۲۴-۵۶.
- علیوردی‌نیا، اکبر و ریسمانچی، ناهید (۱۳۹۸). تأثیر بزه‌دیدگی سایبری و سنتی بر رفتارهای انحرافی دانشجویان. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ، ۱۲(۴۵): ۹۷-۱۳۰.
- علیوردی‌نیا، اکبر و قربان‌زاده‌سیاه‌کلودی، فائزه (۱۳۹۹). بررسی جامعه‌شناختی بزه‌دیدگی ناشی از آزاررسانی سایبری در میان دانشجویان دانشگاه مازندران. مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، ۱۰(۱): ۱۴۵-۱۶۹.
- صدیقیان‌بیدگلی، آمنه (۱۴۰۰). وضعیت انحرافات سایبری در میان دانشجویان دانشگاه‌های تهران. فصلنامه مطالعات فرهنگ و ارتباطات، ۱۱(۱): ۲۱-۱.
- آهنگر قربانی، زهره؛ عطادخت، اکبر؛ معزز، رقیه و سپهری‌نسب، زهرا (۱۳۹۸). نقش میانجی تکانش‌گری در رابطه صفات سه‌گانه تاریک شخصیت با آزارگری سایبری: مطالعه‌ای میان دانشجویان. فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی، ۱۴(۵۴): ۱-۲۱.
- ترکاشوند، معصومه و کرامتی، هادی (۱۴۰۰). پیش‌بینی انواع قلدری بر اساس زیرمقیاس‌های گسست اخلاقی و هویت اخلاقی در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهر تهران. تفکر و کودک، ۱۲(۲): ۹۳-۱۱۰.
- حبیبی‌کلپیر، رامین و صیادی، صادق (۱۴۰۰). تأثیر انسجام خانوادگی و گروه همسالان با رفتارهای قلدرانه دانش‌آموزان. مطالعات جنسیت و خانواده، ۹(۱): ۹۳-۱۱۳.
- علیوردی‌نیا، اکبر و سهرابی، مریم (۱۳۹۴). تحلیل اجتماعی قلدری در میان دانش‌آموزان (مطالعه موردی دوره متوسطه شهر ساری). مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی، ۴(۱): ۳۹-۹.

- رسولی، الهام؛ عباسی، رسول و معینی، حسین (۱۳۹۷). بررسی تأثیر کیفیت خدمات الکترونیکی بر قصد خرید اینترنتی کتاب با نقش میانجی اعتماد و تصویر شرکت. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۱(۱): ۱۵۳-۱۷۹.
- عطادخت، اکبر؛ احمدی، شیرین و فلاحی، وحید (۱۳۹۹). بررسی الگوی روابط ساختاری پرخاشگری سایبری بر اساس استرس ادراک‌شده با نقش میانجی وابستگی به شبکه‌های مجازی در دانشجویان دانشگاه محقق اردبیلی در سال ۱۳۹۸: یک مطالعه توصیفی. مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۱۹(۳): ۲۶۴-۲۵۱.
- Abaido, G. M. (2020). Cyberbullying on social media platforms among university students in the United Arab Emirates. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 407-420.
- Akarsu, Ö., Budak, M. İ., & Okan, A. (2022). The relationship of childhood trauma with cyberbullying and cyber victimization among university students. *Archives of Psychiatric Nursing*, 41, 181-187.
- Baier, D., Hong, J. S., Kliem, S., & Bergmann, M. C. (2019). Consequences of bullying on adolescents' mental health in Germany: Comparing face-to-face bullying and cyberbullying. *Journal of Child and Family Studies*, 28(9), 2347-2357.
- Barton-Crosby, J., & Hirtenlehner, H. (2021). The role of morality and self-control in conditioning the criminogenic effect of provocation. A partial test of situational action theory. *Deviant Behavior*, 42(10), 1273-1294.
- Bernardo, A. B., Galve-González, C., Cervero, A., & Tuero, E. (2022). Cyberbullying in first-year university students and its influence on their intentions to drop out. *Higher Education Research & Development*, 1-15.
- Camacho, S., Hassanein, K., & Head, M. (2014). Understanding the factors that influence the perceived severity of cyber-bullying. Paper presented at the International Conference on HCI in Business.
- Cao, X., Khan, A. N., Ali, A., & Khan, N. A. (2019). Consequences of cyberbullying and social overload while using SNSs: A study of users' discontinuous usage behavior in SNSs. *Information Systems Frontiers*, 1(1), 1-14.
- Craig, J. M. (2019). Extending situational action theory to white-collar crime. *Deviant Behavior*, 40(2), 171-186.
- Donat, M., Willisch, A., & Wolgast, A. (2022). Cyber-bullying among university students: Concurrent relations to belief in a just world and to empathy. *Current Psychology*, 1-14.
- Foody, M., Samara, M., & Carlbring, P. (2015). A review of cyberbullying and suggestions for online psychological therapy. *Internet Interventions*, 2(3), 235-242.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of suicide research*, 14(3), 206-221.
- Hirtenlehner, H., & Hardie, B. (2016). On the conditional relevance of controls: An application of Situational Action Theory to shoplifting. *Deviant Behavior*, 37(3), 315-331.
- Hirtenlehner, H., & Treiber, K. (2017). Can situational action theory explain the gender gap in adolescent shoplifting? Results from Austria. *International Criminal Justice Review*, 27(3), 165-187.
- Kabiri, S., Shadmanfaat, S. M., Samuels-Wortley, K., & Gallupe, O. (2020). Does Moral Identity Matter in Situational Action Theory? Some Evidence of Iranian Fans' Cyberbullying Perpetration. *International Criminal Justice Review*, 30(4), 406-420.

- Kabiri, S., Shadmanfaat, S. M. S., Choi, J., & Yun, I. (2020). The impact of life domains on cyberbullying perpetration in Iran: A partial test of Agnew's general theory of crime. *Journal of Criminal Justice*, 66, 1-30. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2019.101633>
- Lee, S.-S., Song, H., & Park, J. H. (2021). Exploring risk and protective factors for cyberbullying and their interplay: evidence from a sample of South Korean college students. *International journal of environmental research and public health*, 18(24), 13415.
- Li, C. K., Holt, T. J., Bossler, A. M., & May, D. C. (2016). Examining the mediating effects of social learning on the low self-control—Cyberbullying relationship in a youth sample. *Deviant Behavior*, 37(2), 126-138.
- Liu, W., Qiu, G., & Zhang, S. (2022). Situational action theory and school bullying: Rethinking the moral filter. *Crime & Delinquency*, 68(4), 572-593.
- Menesini, E., Nocentini, A., & Camodeca, M. (2013). Morality, values, traditional bullying, and cyberbullying in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 31(1), 1-14.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth and Society*, 43(2), 727-751.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2013). Cyberbullying among adolescents: Implications for empirical research. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), 431-432.
- Piquero, A. R., Bouffard, J. A., Piquero, N. L., & Craig, J. M. (2016). Does Morality Condition the Deterrent Effect of Perceived Certainty Among Incarcerated Felons? *Crime & Delinquency*, 62(1), 3-25.
- Schoepfer, A., & Piquero, A. R. (2006). Self-control, moral beliefs, and criminal activity. *Deviant Behavior*, 27(1), 51-71.
- Masoomeh (Shamila) Shadmanfaat, S., Kabiri, S., Smith, H., & Cochran, J. K. (2020). A longitudinal study of Iranian fans' cyberbullying: The utility of social learning theory. *Deviant Behavior*, 41(12), 1616-1635.
- Shadmanfaat, S., Kabiri, S., Miley, L. N., Howell, C. J., Muniz, C. N., & Cochran, J. K. (2020). Performance Enhancing Drug Use Among Professional Athletes: Testing the Applicability of Key Theoretical Concepts Derived From Situational Action Theory. *Journal of Sport and Social Issues*, 44(4), 336-355.
- Shadmanfaat, S., Kabiri, S., Miley, L. N., Howell, C. J., Muniz, C. N., & Cochran, J. K. (2020). Performance enhancing drug use among professional athletes: Testing the applicability of key theoretical concepts derived from situational action theory. *Journal of Sport and Social Issues*, 44(4), 336-355.
- Shadmanfaat, S., Richardson, D. A., Muniz, C. N., Cochran, J. K., Kabiri, S., & Howell, C. J. (2021). Cyberbullying against rivals: Application of key theoretical concepts derived from situational action theory. *Deviant Behavior*, 42(12), 1549-1564.
- Shadmanfaat, S. M., Choi, J., Kabiri, S., & Lee, J. (2021). Impact of social concern on cyberbullying perpetration in Iran: Direct, indirect, mediating, and conditioning effects in Agnew's social concern theory. *Deviant Behavior*, 42(11), 1436-1457.

- Shadmanfaat, S. M., Choi, J., Kabiri, S., & Yun, I. (2020). Assessing the links between parenting practices, moral emotions, and cyberbullying perpetrations among a sample of Iranian sports fans. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 64(16), 1674-1695.
- Shadmanfaat, S. M. S., Howell, C. J. M., Muniz, C. N., Cochran, J. K., Kabiri, S., & Richardson, D. A. (2018). The predictive ability of self-control and differential association on sports fans' decision to engage in cyber bullying perpetration against rivals. *International Journal of Cyber Criminology*, 12(2), 362-379.
- Shadmanfaat, S. M., Howell, C. J., Muniz, C. N., Cochran, J. K., Kabiri, S., & Fontaine, E. M. (2020). Cyberbullying perpetration: An empirical test of social learning theory in Iran. *Deviant Behavior*, 41(3), 278-293.
- Song, H., & Lee, S.-S. (2021). Motivations, propensities, and their interplays on online bullying perpetration: A partial test of situational action theory. *Crime & Delinquency*, 66(12), 1787-1808.
- Vazsonyi, A. T., Machackova, H., Sevcikova, A., Smahel, D., & Cerna, A. (2012). Cyberbullying in context: Direct and indirect effects by low self-control across 25 European countries. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 210-227.
- Wang, L., & Ngai, S. S.-y. (2020). The effects of anonymity, invisibility, asynchrony, and moral disengagement on cyberbullying perpetration among school-aged children in China. *Children and Youth Services Review*, 119, 105613.
- Wang, X., Yang, L., Yang, J., Wang, P., & Lei, L. (2017). Trait anger and cyberbullying among young adults: A moderated mediation model of moral disengagement and moral identity. *Computers in Human Behavior*, 73, 519-526.
- Wei, H., Ding, H., Liu, M., & He, A. (2022). The relationship between filial piety belief and cyberbullying perpetration among Chinese university students: A conditional process analysis. *Current Psychology*, 1-10.
- Wikström, P. O. H. (2019). Explaining crime and criminal careers: The DEA model of situational action theory. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 6, 188-203.
- Wikström, P.-O. H., Oberwittler, D., Treiber, K., & Hardie, B. (2012). *Breaking rules: The social and situational dynamics of young people's urban crime*. Oxford: Oxford University Press.
- Wikström, P.-O. H., & Svensson, R. (2010). When does self-control matter? The interaction between morality and self-control in crime causation. *European Journal of Criminology*, 7(5), 395-410.
- Wikström, P.-O. H., & Treiber, K. H. (2009). Violence as situational action. *International Journal of Conflict and Violence (IJCV)*, 3(1), 75-96.
- Wikström, P. O. H. (2014). Why crime happens: A situational action theory. In G. Manzo (Ed.), *Analytical Sociology: Actions and Networks (First Edition ed., pp. 71-94)*: John Wiley & Sons, Ltd.
- Wikström, P. O. H., & Bouhana, N. (2017). Analyzing radicalization and terrorism: A situational action theory. *The handbook of the criminology of terrorism*, 25(2), 175-186.
- Wikström, P. O. H., & Treiber, K. (2015). Situational Theory: The Importance of Interactions and Action Mechanisms in the Explanation of Crime. In A. R. Piquero (Ed.), *The Handbook of Criminological Theory (Vol. 4, pp. 4415-4444)*. John Wiley & Sons, Inc.